

լինել իր վերջին ձևին մէջ և ամենէն ուշը 70էն առաջ Արեւելքի մէջ (Պաղեստին կամ Սիրիա) գրուած Աւետարանի հեղինակին, քանի մը ուրիշ կէտեր կան տակաւին, ինչպէս անստգիւտ արգարտաւորութեամբ կը դիտէ մեծամտու Ն. Լուկան՝ զոմինիկեանը, Մատթէի մկնտութեան իր հոյակապ հատորին մէջ, որոնց նկատառումը անհրաժեշտ է հարցը իր հոգեթանք մէջ կշռել կարենալու համար: Նախ, ո՛ր Դիոն Կասիոս ե ո՛ր Սուէտոն որ նոյնպէս պատմած է այդ մասին, մոգ անունը չէն տուած Տրդատի: Պլինիոս է միայն որ չաղարկատ քար միերուն գէժ յարձակողական խօսքերու կարգին՝ ըսելով թէ Ներոն տնօրինեց որ մասնակից ըլլայ աւարաբռնութիւններուն, որոնք աւետական լինելէ աւելի միջրական էին, այդ առթիւ մոգ անունը յետաջ կը բերէ ոչ պատուաւոր ոգիով մը:

Երկրորդ, եթէ Մատթէոս արգարեւ տեսա՞ծ լինէր Պլինիոսի այդ հատուածը և ազդուած ըլլար անկէ պիտի չկարենար իր պատմութեան մէջ պատուաւորի անուամբ գործածել մոգ բառը: Սեւոյ, ինչպէս ենթադրել որ ՅՅին տեղի ունեցած իրադարձութիւն մը այլափոխուած, յառաջագոյն թուականի մը տարուած, Քրիստոսի մանկութեան պատմութեան մէջ մօժծուած և քրիստոնէականին ընդունուած ըլլայ իբրեւ Աւետարանի վաւերական մաս:

Ստուգ է թէ վերի յիշուած երեք պատմիչներու մէջ Պլինիոս լինելով ժամանակակիցը, իր տեղեկութիւնը այդ տեսակետով իսկ ամենէն արժանահաւատը պէտք է լինէր: Բայց ի՞նչպէս բացատրել այն ատեն Տրդատի վերաբերմամբ ոչ նոյնպէս նախատական կեցուածքը միւս պատմիչներուն, որոնցմէ Դիոն Կասիոս մասնաւորաբար նոյնքան յարգուած է իբրեւ ստուգաբան և արգարադատ մատենագիր: Եւ յետոյ, պէտք չէ մոռնալ թէ ժամանակակիցութիւնը թէև առաւելութիւն է անշուշտ պատմագրի մը համար՝ պատմիչիք իրութիւններուն մօտէն և լայնօրէն խելամուտ լինելու տեսակէտով, բայց նոյն ատեն բոլորովին զերծ ալ չէ անպատեհութիւններէ՝ անաչառ դատումի տեսակէտով. զի երբ պատմիչը ընդունակ է անձնակաշնութեանց և կրնայ տարուիլ զիրարգգածութիւններէ, կը պարտուի նայուածքը,

և չի կրնար ճշգրիտ և յստակ կերպով տեսնել արգիւնքէն պատճառ հանող գիծը: Հոռոմի հասարակութիւնը Տրդատի կողմէ Ներոնի հանդէպ վերաբերմունքին մէջ փրկիչի մը ուղղուած մեծաբանքէն աւելի արքայական վահու թեկնածուի մը գռնհիկ շնթումները տեսնելով՝ յոռի տպաւորուած էր անկէ. նոյն բունը կարելի է մտածել Պլինիոսի համար ալ, և խորհիլ թէ այդ տպաւորութեան տակ էր որ մոգ կոչած էր զայն՝ «կախարդ» կամ «աճապորա» նշանակութեամբ. մինչ Աւետարանագիրին միտքին մէջ ստաղին լոյսովը Երուսաղէմ մահաջորդուած մոգերը բարձր դասու պատկանող անձեր են, իմաստուններ, թագաւորներ կամ գիտուններ:

Dieterichի գիտողութիւնը պատմահրմտական տեսակէտով կրնայ հետաքրքրաւարժ նկատուիլ, բայց կրօնական քննադատութեան գետնի վրայ հեռի է համոզիչ լինելէ:

ՆՈՏԱՐ



ԾԱՌՔՈՒՐԳ ԵՒ ԾՈՒՐ

Զհանի՛նք կեանքի վոխձանի՛ն՝ ստանց ապրած ընդառ, առանց մեկէ քան մը աւելցուցած ըլլալու մեր ետեւէն զայի՛ս սերունդին ճանքու պաշարին վրայ. ի՞նչ մը աւելի քանականքիս եւ ճշմարտեքիս, ի՞նչ մը աւելի քանքիս եւ քառոյնական ոյժ, ի՞նչ մը աւելի քառքիս եւ գութ:

* * *

Ով որ կ'սպրի անկասակ եւ, ինչպէս կ'ըսեն, ըս քախի, կ'սպրի ջուր կնդով: Բարոյական կեանքիս մէջ, հաճոյ՜ գգալու համար, պէ՛ք ե կնպասկ մը առաջարկել եւ հասնիչ անոր:

* * *

Ժամանակը շա գործածելու համար ամե՛նատաքին կանոնն է կանոնս ելնել, Հին առած մը կ'ըսէ. «Կանոնս ելնելը կու տայ առողջութիւն, քախս եւ իմաստքիւն», ապահովաբար աշխարհի երեք ամենաքանկազին քանկեր: